

Приложение 2

Правата на детето: история и дати

Историята на правата на децата потвърждава, че те са станали факт (като социално явление и признание), благодарение на усилията на много хора, организации и движения. През 20 век една нова култура за правата на децата им отрежда мястото на равностойни човешки същества със своите задължения, но и права и отговорности.

Какво представляват правата на децата?

Правата на децата са фундаментални човешки права. Те признават и гарантират на децата правото на живот, правото на недискриминация, правото на достойнство и достоен живот, осигурявано чрез защита на физическия и психически интегритет и включващ защита срещу робство, защита срещу мъчения и лошо третиране.

Детето има същите права като възрастните: граждански и политически права (например, право на идентичност, право на националност и пр.); икономически, социални и културни права (като право на образование, право на задоволителен стандарт на живот, право на достъп до здравеопазване).

Децата имат както индивидуални права (право на живот с родителите си, право на образование, право на закрила), така и колективни права (като част от специфични групи, например правата на деца – бежанци, правата на деца с увреждания и на деца от малцинства, в т.ч. деца от коренното население).

Кратка история на международното движение за права на детето

- През XVI век теологът Мартин Лутер и последователят му, педагогът Ян Амос Коменски защитават идеята, „училището трябва да бъде право на всяко дете“ .
- От края на XVIII век нараства осъзнаването на необходимостта да се разглеждат правата на децата по различен начин. Децата в неравностойно социално положение като децата без родители, децата без дом и други, започват да привличат общественото внимание. През 1741 г. – в Лондон се открива първата институция за деца сираци (Foundling hospital), а няколко десетилетия по-късно през 1796 г. английският политик-радикал Томас Спенс написва книгата „Правата на малките деца“. Това е първата в Англия съвременна звучаща защита на естествените права на децата.
- Във Франция, законодателството от 1841 г. отделя специално внимание на закрилата на децата на тяхното работно място. А през 1881 г. законодателно е регламентирано и правото на децата на образование.
- В началото на XIX век в Англия лорд Шафтесбъри започва енергична кампания срещу детския труд.
- През XIX век и в САЩ се поставя началото на Движение за правата на децата, което има два приоритета: отделяне на правосъдието за децата от това на възрастните и защита на децата на работното място. В съответствие с първия приоритет през 1899 г. започва да функционира Младежки съд (Juvenile justice court), който е доказателство за разграничаването на правата на децата от тези на възрастните.

- През 1900 година в Швеция се появява книгата на Елън Кей „Векът на детето“ (1900), която защитава правото на детето да бъде дете, да расте „в един прекрасен във всяко отношение свят“, да бъде възпитавано с добро, да се саморазвива, а ролята на възрастните е да му помогнат да разбере „своето място във великия процес на живота и своята отговорност към всички заобикалящи го явления“.
- 1914 - 1918 г. - Първата световна война.
- През 1917 се разпространява „Декларация на правата на децата“, произведена от Пролеткулт след руската революция. „Пролеткулт“ е организация, в която към 1920 г. членуват около 100 местни организации с около 80 хиляди души. Тя приема своя Декларация за правата на децата, в която „гарантира, че децата биха могли да избират своята форма на образование, своята религия и дори биха могли да напуснат своите родители (ако изберат това)“.
- През 1919 година полският педиатър и педагог Януш Корчак пише за правата на децата в книгата си „Как да обичаш дете“. Книгата е преименувана по-късно и станала популярна като „Правото на детето на уважение“ (1929). Идеите на Корчак получават широка популярност и стават основа на Женевската декларация. Преоткриваме ги и в Конвенцията на ООН за правата на детето.
- През 1924 г. Лигата на нациите публикува Декларация за правата на детето (Декларация от Женева). Декларацията е фокусирана върху грижите за децата и тяхната защита.
- 1939-1945 г. - Втората световна война
- През 1945 петдесет нации формират Организацията на обединените нации след войната.
- През 1948 ООН приема, променена форма на „Декларация за правата на детето“.
- През 1959 Декларацията за правата на детето е приета единодушно от участниците в Генералната асамблея на Организацията на обединените нации, в която влизат представители на 78 страни. Декларацията се разширява до 10 принципа или групи права, като включва и специално лечение, образование и грижи за деца с увреждания, както и правата на децата за игра и отпих. В центъра на вниманието са не само нуждите на детето от материално осигуряване, а и естествената му нужда от любов и разбиране. Детето е вече не обект на права, които „трябва да получи“ (съгласно Женевската декларация от 1924 г.), а субект или притежател на права.
- През 1978 г. по време на 34-та сесия на Комисията на правата на човека на ООН, полската делегация внася предложение ООН да приеме Конвенция за правата на детето. През 1959 г. също е имало предложение да се приеме международна Конвенция за правата на детето, но тогава предложението не е било прието.
- През 1979 ООН обявява годината за международна година на детето.
- През 1989 г. е ратифицирана Конвенцията на ООН за правата на детето. Това става на 20 ноември 1989 г. Генералната асамблея на ООН с пълно болшинство приема окончателния текст на документа. Това е най-пълният документ в областта на правата

на детето със силата на международна правна норма. С приемането на Конвенцията правата на детето придобиват силата на закон.

- През 1990 Конвенцията на ООН за правата на детето влиза в сила. Тя съдържа 54 члена; От член 1 до член 42 се разглеждат правата и свободите на децата и младите хора. Конвенцията на ООН за правата на детето е приложима от раждането до 18 годишна възраст